

# HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 30 november 2016

Ö 5052-16

## KLAGANDE

PR

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MF

## MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

## SAKEN

Häktning

## ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2016-10-20 i mål Ö 8825-16

---

## HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen beviljar prövningstillstånd.

Högsta domstolen avslår överklagandet.

## YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

PR har yrkat att Högsta domstolen ska häva häktningen.

Riksåklagaren har motsatt sig ändring av hovrättens beslut.

## SKÄL

### *Bakgrund och frågan i Högsta domstolen*

1. PR dömdes vid tingsrätten för narkotikasmuggling enligt 3 och 6 §§ lagen (2000:1225) om straff för smuggling till fängelse i tre månader. Tingsrätten förordnade i domen att PR skulle stanna kvar i häkte till dess domen i ansvarsdelen vann laga kraft, dock längst till dess han skulle ha frigetts villkorligt om domen hade verkställts. Som särskild häktningsgrund angavs flyktfara enligt 24 kap. 1 § första stycket 1 rättegångsbalken.
2. PR överklagade beslutet om häktning till hovrätten, som har avslagit överklagandet. Han har därefter överklagat tingsrättens dom.
3. PR är medborgare i Litauen. Han har uppgett att han bor i staden K tillsammans med fru och barn och där driver ett bilföretag. PR har vidare uppgett att han bodde i Sverige för drygt sex år sedan, att han talar och förstår lite svenska samt att hans far och hans syster med familj bor i Sverige.
4. En grundläggande rättsfråga är om det strider mot den unionsrättsliga principen om likabehandling att häkta en unionsmedborgare, som inte är svensk medborgare, i en situation som den nu aktuella.

*Bestämmelser om häktning*

5. Om den misstänkte döms för brott och är häktad, ska rätten enligt 24 kap. 21 § rättegångsbalken pröva om han eller hon ska stanna kvar i häkte till dess domen vinner laga kraft. Prövningen ska ske bl.a. enligt de grunder som anges i kapitlets 1 §. Där anges att för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver får den misstänkte häktas bland annat om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han eller hon avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara). Vidare följer att häktning endast får ske om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

6. Flyktfara innebär att det ska finnas en konkret fara för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff. Faran ska i det enskilda fallet framstå som beaktansvärd. (Se prop. 1986/87:112 s. 102.) Det kan då vägas in om den misstänkte har en svag anknytning till det svenska samhället eller har goda möjligheter att hålla sig undan på utrikes ort (jfr Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, 3 uppl. 2012, s. 195).

*Tillämpningsområdet för likabehandlingsprincipen*

7. Av artikel 18 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) framgår att all diskriminering på grund av nationalitet ska vara förbjuden inom unionsfördragets tillämpningsområde.

8. Varje medborgare i en medlemsstat är unionsmedborgare. Unionsmedborgarskapet ger en rätt att fritt röra och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier, om inte något annat följer av de begränsningar och villkor

som föreskrivs i fördragen och i bestämmelserna om genomförandet av fördragen. (Se artiklarna 20.1, 20.2 första stycket a och 21.1 FEUF.)

9. De unionsmedborgare som befinner sig i samma situation ska behandlas lika i rättsligt hänseende, oberoende av nationalitet, om det inte finns något uttryckligt undantag. Unionsmedborgare kan alltså åberopa artikel 18 FEUF i alla situationer som omfattas av fördragens materiella tillämpningsområde. Till dessa situationer hör utövandet av de grundläggande friheter som följer av fördraget och särskilt rätten till fri rörlighet. (Se t.ex. Kommissionen mot Österrike, C-75/11, EU:C:2012:605.)

10. EU-domstolen har slagit fast att medlemsstaterna också inom sådana områden som omfattas av den nationella behörigheten är skyldiga att utöva denna behörighet med iakttagande av unionsrätten. Även inom ett område som omfattas av den nationella behörigheten är medlemsstaterna alltså skyldiga att tillämpa likabehandlingsprincipen när en situation har tillräcklig anknytning till unionsrätten, vilket är fallet när en unionsmedborgare utövat sin rätt till fri rörlighet. (Se t.ex. Petruhhin, C-182/15, EU:C:2016:630 och Runevič-Vardyn och Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291.)

11. Den fria rörligheten för personer regleras också av Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 (rörlighetsdirektivet). Även det innehåller ett krav på likabehandling (artikel 24), som enligt EU-domstolen kan ses som en precisering av artikel 18 FEUF (se t.ex. Dano, C-333/13, EU:C:2014:2358).

#### *Innebörden av likabehandlingsprincipen*

12. Likabehandlingsprincipen uttrycks ofta som att lika situationer inte får behandlas olika och att olika situationer inte får behandlas lika, såvida det inte finns sakliga skäl för en sådan behandling. Principen innebär att inte bara

direkt diskriminering utan även indirekt diskriminering är förbjuden. Direkt diskriminering godtas vanligen bara om det finns uttryckliga undantagsmöjligheter enligt unionsrätten. Om det i stället rör sig om en indirekt diskriminering, godtas den vanligen när den grundar sig på objektiva överväganden som inte är beroende av de berörda personernas nationalitet och som står i proportion till det legitima syfte som eftersträvas med nationell rätt (jfr t.ex. Ulf Bernitz och Anders Kjellgren, Europarättens grunder, 5 uppl. 2014, s. 153 ff.).

13. I Petruhhin-målet fann EU-domstolen att särbehandling av unionsmedborgare från andra medlemsländer jämfört med landets egna medborgare i fråga om utlämning till tredje land, utgjorde en begränsning av den fria rörligheten. Det åberopade syftet, att minimera risken för att personer som har begått brott undgår straff, utgör ett legitimt syfte i unionsrätten. Domstolen uttalade dock att åtgärder som begränsar en grundläggande frihet, såsom den fria rörligheten för unionsmedborgare enligt artikel 21 FEUF, är motiverade av objektiva överväganden endast om de är nödvändiga för att skydda de intressen som de avser att säkerställa och dessa mål inte kan uppnås genom åtgärder med mindre begränsande verkan.

#### *Straffrättsligt samarbete inom EU*

14. Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EUT 2002 L 190/1) har i Sverige genomförts bl.a. genom förordningen (2003:1178) om överlämnande till Sverige enligt en europeisk arresteringsorder. Enligt 4 § andra stycket får en europeisk arresteringsorder för överlämnande för straffverkställighet utfärdas endast om en frihetsberövande påföljd om minst fyra månader har dömts ut.

15. Genom bl.a. lagen (2015:96) om erkännande och verkställighet av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen har Sverige genomfört Rådets rambeslut 2008/909/RIF av den 27 november 2008 om tillämpning av principen om ömsesidigt erkännande på brottmålsdomar avseende fängelse eller andra frihetsberövade åtgärder i syfte att verkställa dessa inom Europeiska unionen (EUT 2008 L 327/27). Enligt 2 kap. 1 § andra stycket får en dom, om mindre än sex månader av frihetsberövandet återstår att avtjäna, sändas över för verkställighet endast om särskilda skäl talar för att verkställigheten kommer att överföras till den andra medlemsstaten. Bestämmelsen får förstås mot bakgrund av att den mottagande staten enligt artikel 9.1 h) i rambeslutet kan vägra att erkänna domen och verkställa påföljden om mindre än sex månader av påföljden återstår.

16. Systemen med europeisk arresteringsorder och erkännande av domar för straffverkställighet kan alltså inte användas för att säkerställa att någon, som i Sverige dömts till en frihetsberövande påföljd som är kortare än fyra månader, kommer att verkställa påföljden.

17. På området för det straffrättsliga samarbetet finns även Rådets rambeslut 2009/829/RIF av den 23 oktober 2009 om tillämpning mellan Europeiska unionens medlemsstater av principen om ömsesidigt erkännande på beslut om övervakningsåtgärder som ett alternativ till tillfälligt frihetsberövande (EUT 2009 L 294/20). Rambeslutet skapar inte någon rätt för en person till icke frihetsberövande åtgärder som alternativ till frihetsberövande (se artikel 2.2). Rambeslutet har genomförts i Sverige bl.a. genom lagen (2015:485) om erkännande och uppföljning av beslut om övervakningsåtgärder inom Europeiska unionen. Beslut om övervakningsåtgärder får – om det är tillräckligt – meddelas när någon är skäligen misstänkt för brott med fängelse i straffskalan och flykttfara föreligger, men det i övrigt inte finns skäl för anhållande eller häktning (2 kap. 1 § första stycket). Enligt förarbetena innebär kravet på tillräcklighet att åtgärden ska neutralisera flykttfaran.

Bedömningen bör innefatta möjligheterna att vid misskötsamhet återföra personen till Sverige genom en europeisk arresteringsorder. Om det bedöms att den misstänkte inte kommer att kunna överlämnas, talar det emot ett beslut om övervakningsåtgärder. (Se prop. 2014/15:116 s. 102.)

18. Det kan tilläggas att särskilda regler gäller för medborgare i de nordiska länderna.

*Bedömningen i detta fall*

19. Det finns en konkret fara för att PR, om häktningen hävs, undandrar sig verkställighet av fängelsestraffet. Häktningen kan inte anses vara oproportionerlig. Det finns alltså skäl för häktning.

20. Frågan är då om det finns hinder mot häktning på grund av den unionsrättsliga principen om likabehandling.

21. PR är medborgare i Litauen och alltså unionsmedborgare. Det har inte framkommit annat än att han befinner sig i Sverige efter att ha utnyttjat sin rätt till fri rörlighet. Även om bestämmelserna om häktning faller inom den nationella behörigheten, är Sverige skyldigt att utöva denna behörighet med iakttagande av principen om likabehandling.

22. De svenska häktningsreglerna är inte utformade på ett sådant sätt att de är direkt diskriminerande på grund av nationalitet. Frågan är då om de är indirekt diskriminerande.

23. Visserligen är det så, att den särskilda häktningsgrunden flyktfara i högre utsträckning kan tillämpas för andra unionsmedborgare än svenska medborgare, eftersom hemvist och nationalitet vanligen sammanfaller. För att indirekt diskriminering på grund av nationalitet ska föreligga förutsätts dock

enligt unionsrätten antingen att lika situationer behandlas olika eller att olika situationer behandlas lika.

24. Syftet med häktning på grund av flyktfara efter dom är främst att förhindra att den dömda undgår straff. PR har dömts till fängelse i tre månader. Om han inte frivilligt skulle komma till Sverige för verkställighet, kan han inte begäras överlämnad med stöd av en europeisk arresteringsorder. Inte heller har Litauen någon skyldighet att ta emot den svenska domen för verkställighet. Det kan därför vara mycket svårt att verkställa ett fängelsestraff. När den dömdes hemvist medför en sådan skillnad i möjligheterna till verkställighet, kan den som har hemvist i ett annat unionsland inte anses vara i samma situation som den som har hemvist i Sverige.

25. PR kan alltså inte anses befinna sig i samma situation som någon med hemvist i Sverige. Därmed föreligger ingen indirekt diskriminering. Överklagandet ska därför avslås.

---

---

---

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ella Nyström,  
Johnny Herre, Lars Edlund och Stefan Johansson (referent)  
Föredragande justitiesekreterare: Elisabeth Ståhl